

ЦНБ. Експонування побудовано за жанровим принципом згідно з каталогом його творів Дж. Ноубля (J.Noble. «Dictionary of Twentieth-century Composers 1911 - 1971» (London, 1972).

Було представлено сценічну, вокально-хорову, камерно-інструментальну та симфонічну творчість композитора. Увагу відвідувачів привертала насамперед перші видання творів Стравінського, випущені видавництвом Юргенсона (Москва), діяльність якого було спрямовано на пропаганду кращих надбань світової музичної культури. У цьому ж видавництві 1914 р. було надруковано кантату «Зореліт», написану, як і симфонію «Фантастичне скерцо» та чотири етюди, в Устилузі.

Найвідоміші твори Стравінського - балети «Петрушка», «Весна священна», опера «Соловей», також написані на Волині, були представлені на виставці першими виданнями російського музичного видавництва С.Кусевицького в Берліні. Цей відомий диригент став першим виконавцем фортепіанного концерту та «Симфонії псалмів» Стравінського.

Серед цікавих нот експонувалися (з великим смаком оформлені та ілюстровані художниками Н.Гончаровою і М.Ларіоновою) мініатюрні видання творів «Примовки» і «Колискові кота» (Віденське філармонійне видавництво, 1925 р.). Народні мелодії та тексти композитор збирав на Київщині. Отже, всі ці твори чекають глибокого дослідження впливу українського фольклору на творчість Стравінського.

У чудових мініатюрах для дітей «Спогади про моє дитинство», трьох піснях для голосу і фортепіано, складених Стравінським теж в Устилузі, відчувається вплив народних пісень, почутих у дитинстві. Ці твори були представлені московським виданням 1925 р.

Але справжньою сенсацією стали видання творів Стравінського, надрукованих в Україні в найскрутніші роки. Це дві сюїти з балету «Петрушка» у фортепіанному перекладі автора та Т.Цанта (видання Київського музичного підприємства, 1927 р.) та «Примовки» (Харків, Державне видавництво України). Переклад текстів пісень «Примовок» талановито зроблений письменником О.Донченком. Усі ці видання мали невеликий тираж і стали, по суті, раритетами.

Серед сучасних українських видань творів Стравінського привертає увагу серія «Симфонічна музика ХХ сторіччя», в яку входять твори для оркестру різних періодів творчості композитора - від фантазії «Фейєрверк» (написана 1908 р. в Устилузі) до однієї з останніх композицій - «Варіації пам'яті Олдоса Хакслі» (створена 1964 р. у Голлівуді методом так званої серійної техніки). Збірку «Твори для оркестру» І.Стравінського було надруковано у видавництві «Музична Україна» (1982).

Підкреслимо, що творчість Стравінського суттєво вплинула на формування особистостей сучасних українських виконавців, музикологів і композиторів. Цьому сприяло широке використання його творів в українських навчальних посібниках різних часів.

Представлені на виставці збірники педагогічного репертуару та дослідницькі матеріали серійного видання НАН України «Українське музикознавство» переконливо довели визначну роль І.Стравінського у становленні та розвитку сучасної музичної науки й педагогіки в нашій державі.

Повернення імені Стравінського в Україну потребує подальших дослідницьких та мистецьких пошуків. Вважаємо, що фестивалі, присвячені композитору, треба проводити постійно, вшановуючи пам'ять митця, який жив на нашій землі.

Ганна Загородня, Зоя Печенізька

З ФОНДІВ ДЕРЖАВНОЇ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

Відділ стародрукованих, рідкісних та цінних книг ДІБ України, де в основному зосереджені літературні пам'ятки, організований у 1964 р. Обсяг фондів становить 22 тис. книг та інших матеріалів. Серед них - вітчизняні видання ХУІ - ХУІІІ ст. історичної, культової літератури, які надійшли до фонду із різних зібрань: бібліотеки колишнього Київського музейного містечка (розміщувалась у Києво-Печерській лаврі); бібліотек митрополита Флавіна, графа Потоцького, зібрань Києво-Печерської та Почаївської лавр; з інших колекцій київських, львівських та петербурзьких книг слов'янського і гражданського друку.

© Загородня Ганна Яківна, Київ, 1994

© Печенізька Зоя Антонівна, Київ, 1994

Під час другої світової війни бібліотека втратила чимало цінних та рідкісних книг. Деякі вдалося повернути. На них закарбувалися позначки про перебування в Австрії, Болгарії, Польщі, колишній Чехословаччині, Румунії, Угорщині.

Серед 11 колекцій, створених у відділі, невеликою, але вельми цінною є колекція рукописних книг. У фонді 14 рукописів. Виявлені вони у книгосховищі бібліотеки кілька років тому, в так званих «прихованих ресурсах», і ще, по суті, не вивчені, особливо щодо філологічного та літературного аспектів. Не включено їх і в наявні друковані каталоги. «Октоих сиречь осмогласник» належить до богослужбової літератури (розмір книги 18 x 13 см, обсяг - 474 стор.). У

кольоровій гамі чисельних красивих заставок переважає червоний колір. Книга, на жаль, дуже пошкоджена. «Ирмологион. Всеношное бдение на праздники Господня и Богородичны ...» датується кінцем ХУІІ - поч. ХУІІІ ст. (розмір 25 x 16 см). Рукопис не має кінцівки. Оправа картонна, покрита орнаментованою шкірою, потребує ґрунтовної реставрації. Написано книгу напівуставним письмом і прикрашено гарними, на високому професійному рівні виконаними кольоровими заставними буквами, які добре збереглися.

До колекції книг кириличного друку входять унікальні пам'ятки писемності (понад 600 примірників). Значна частина - видання українських друкарень.

Найбільше московських видань стародруків - 224; Печерської друкарні - 204; Віленської - 20; Чернігівської - 13; Унівської, Острозької - по 7; Дермані, Новгород-Сіверського, Рахманова, Стрятина - по 4.

У колекції є книги, видрукувані кириличним друком у Варшаві, Відні, Галле, Трнаві, Яссах.

Найстаріші видання: Острозькі - з 1580 р., Вільно - 1600, Дермані - 1603, Стрятина - 1604, Єв'ю - 1611, Львова - 1614, Печерської лаври, Рахманів - 1619, Москви - 1633, Кутейнського монастиря - 1637, Чернігова - 1647 р., Почаївської друкарні - 1751 р.

«Новый Завет с Псалтырью» (1580 р., Острог), за висловом Івана Федорова, є «першим овощем от дому печатного Острозького», «Біблія» (1581 р., видрукувана там же), є першим східнослов'янським виданням повного, звіреного з грецькими першоджерелами тексту біблійних книг. З видань Дерманської друкарні в колекції зберігається тільки одна книга. Це її перше видання - «Октоїх» (1604). Зі стрятинських видань старші - «Службник» (1604) і «Требник» (1604), що вийшов з друкарні відомого видавця Ф.Балабана. З видань Печерської лаври найстаріші - «Анфологїон» (1619), «Книга о вере» (1620) та знаменитий «Патерик или Отечник печерский, содержащий жития святых преподобных и богоносных отцов наших просиявших в пещерах» (1661).

«Библия» (1758) - перше київське видання її з чудовим вихідним листом. З видань Рахманівських є тільки одна книга - «Евангелие учительное» Кирила Транквіліона Ставровецького (1619). З Унівських видань старші: «Зерцало Богословия» (1692) та «Молитвословец повседневный» (1694).

У колекції стародруків містяться твори діячів церкви - Максима Грека, Іоанна Златоуста, Іоанкія Галятовського («Ключ разумения» і «Казаня приданы до книги Ключ Разумения», К., 1659), Петра Могилы, Феофана Прокоповича та ін.

Видатним твором української історіографії є «Синопис или краткое собрание от различных

летописцев...» Це - перша друкована історія українського народу, майже до кінця ХУІІІ ст. була основним підручником з історії в Російській імперії. «Синопис» у фонді представлений трьома редакціями - 1674, 1678 і 1680 рр. Збірник проповідей намісника лаври ієромонаха Антонія Радивиловського «Огородок Марии богородицы» (1676), випущений друкарнею Києво-Печерської лаври.

Привертає увагу слов'яно-грецько-латинський «Буквар» Федора Полікарпова (М., 1701) і «Арифметика» Леонтія Магницького (М., 1703) - енциклопедія математичних знань того часу.

Стародруки, особливо українські, здебільшого рясно оздоблені високохудожніми гравюрами. Майже всі представлені у фонді євангелія, службники, тріодіони, акафістники, псалтирі та мінеї мають красиві заставки, кінцівки, фігурні букви, різноманітні мініатюри та гравюри, що є зразками високої друкарської майстерності.

Найбільша і найбагатша колекція книг громадянського друку. В ній зібрано літературу, починаючи з 1708 р. (з часу введення такого друку в Росії Петром І) до 1825 р. включно. Тут є прижиттєві видання М.В.Ломоносова - «Русская грамматика» (СПб., 1760) та ін. Наукова і видавнича діяльність Імператорської академії наук і Московського університету репрезентуються творами російського дослідника Камчатки, сподвижника М.В.Ломоносова С.Крашениннікова. Зокрема, «Описание земли Камчатки» (СПб., 1755) - класичний твір світової етнографічної та географічної літератури, що не втратив наукової цінності донині. «Книга історіография початия имене, славы і разширення народа славянского...» (СПб., 1722) всебічно і глибоко висвітлює історію слов'ян. До пам'яток літератури належать також «История Малой России» Д.Бантиша-Каменського (М., 1822), «История Россійская от древнейших времен» Щербатова (СПб., 1770).

З творів видатного російського просвітителя ХУІІІ ст. М.Новикова перлиною колекції є «Древняя Россійская вивлиофика» (СПб., 1788-1791) у 20 частинах - перше, виконане за найвищими науковими канонами свого часу видання літописів та архівних документів з російської історії.

В одному примірнику наявна перша публікація видатного твору давньоруської літератури «Слово о полку Игореве» під заголовком «Ироическая песнь о походе на половцев удельного князя Новагорода-Северського Игоря Святославовича» (1800). З історії військового мистецтва є книга «Жизнь и военные деяния генералиссимуса, князя италійского графа Суворова Римникого Антинга» (видана Максимом Парпуриною в С.-Петербурзі у 1799-1800 рр.) У колекції чималий масив літератури з філософії, мовознавства, літературознавства, математики, медицини.

Більшість іноземних стародруків надруковані

латиною. Це палеотипи (зарубіжні стародруки до 1550 р. включно) «Про природу богів» Марка Туллія Ціцерона, «Історія Польщі» Яна Длугоша, «Роман про троянду» Жана де Мена та Гільома де Лорриса. Останнє видання - унікальне, надруковане 1538 р. в Паризькій королівській друкарні. Найвизначнішими паризькими виданнями в цій колекції є праці Арістотеля, Есхіла, Плутарха, Мартіна Лютера.

Серед книг знаменитої голландської фірми Ельзевірів у відділі є видання класиків давньої літератури, зокрема Сенеки та інших, а також історико-географічна серія з 35 книг «Республіка»

(1625-1649), присвячена опису окремих держав. З інших цікавих видань - «Портрети чи зображення знаменитих мужів» М.Рейснера (Страсбург, 1587). Книга містить галерею портретів, гравірованих по дереву Тобіасом Штіммером. Серед них - Еразм Роттердамський, Микола Коперник, Ян Гус та ін. «Історія Франції» Мезере (1643) має розкішний фронтиспис і гравіровані портрети короля Генріха I, його дружини дочки Ярослава Мудрого Анни Ярославни, їх сина Філіппа, імператора Франції.

У фонді відділу є й інші багаті книжкові колекції, які користуються великим попитом читачів.

З ФОНДІВ ЦНБ.

У 1920-1930-ті роки до Всенародної бібліотеки України надійшла величезна кількість колекцій книг і рукописів: приватні бібліотеки та архіви відомих історичних осіб, діячів науки й культури, кількостисоттисячні зібрання ліквідованих духовних і державних установ, навчальних закладів, що мали свою багатотомову історію формування. Окремі з подарованих власниками чи їх нащадками колекцій зберігалися як меморіальні і такими ж залишилися, інші були розподілені між різними відділами ЦНБ, завово створеними колекціями. Так, колекцію видатного російського вченого-просвітителя, бібліографа, історика, дослідника давньоруської писемності і книгодрукування, митрополита Київського й Галицького Євгенія (Євфимія) Олексійовича Болховітінова було подаровано власником бібліотекам Києво-Софійського собору, Київської духовної академії, семінарії та консисторії. Частково за

життя митрополита у Києві (1822-1837) - приблизно 1046 книг, 84 рукописи, але більше за його духовним заповітом (1835) - приблизно 8000 книг, 3000 рукописів - згідно з волею власника було розподілено в 1838 р. Вже в складі зазначених зібрань колекція митрополита потрапила до фондів ЦНБ. Таким чином, доля знову об'єднала бібліотеку вченого, яку він збирав упродовж усього життя, починаючи з рідного Вороніж до останніх днів у Києві. Правда, об'єднання досить умовне, бо лише рукописи зберігаються більш-менш комплексно - в Інституті рукопису ЦНБ у різних фондах. Це оригінали, копії, списки історичних пам'яток, документів, літературних творів різними мовами. Приміром, «Копии с разных грамот и выписей, относящихся к Академии Киевской, найденные при Св. Синоде» були опубліковані в «Памятниках, изданных Временной комиссией» (К., 1846. -

Т.2) саме з копій, замовлених митрополитом Євгенієм. Є також найдавніший список 1794 р. перших частин «Енеїди» І.Котляревського, список 1776 р. «Ікони Алківіадської» Г.Сковороди, «Хроніки» Густинського монастиря (1670 р.) і Ф.Софоновича (копія поч. ХІХ ст.), список Літопису Самовидця (поч. ХІХ ст.) та ін.

Євгенія Рукавіцина